

ความสนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีต่อ แหล่งท่องเที่ยวใน 4 จังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา : สระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลิศพร ภาระสกุล *

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาตินิยมไปเยือนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ ของประเทศไทย จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวปี พ.ศ.2544 นักท่องเที่ยวต่างชาติไปเยือนภาคอื่นๆ ของประเทศไทยเป็นจำนวนมากกว่า 3 ล้านคนในแต่ละภาค ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีนักท่องเที่ยวไปเยือนไม่ถึงหนึ่งล้านคนหรือคิดเป็นเพียงร้อยละ 2.5 โดยประมาณ และจากผลที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติไปเยือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือน้อยจึงส่งผลให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยตามไปด้วย จากสถิติการท่องเที่ยวในปี 2544 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 1,148.39 ล้านบาท ในขณะที่ภาคเหนือมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 27,028.25 ล้านบาท ภาคใต้ 94,200.29 ล้านบาท นอกจากนั้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังเป็นภาคที่นักท่องเที่ยวแต่ละคนมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดกล่าวคือ 1,050.56 บาทต่อคนต่อวัน ในขณะที่ภาคใต้นักท่องเที่ยวต่างชาติมีค่าใช้จ่ายประมาณ

3496.00 บาทต่อคนต่อวัน นอกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติแล้วกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอื่นๆ ก็ยังเกิดขึ้นน้อยมากเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการประชุม นานาชาติที่มีการจัดในประเทศไทย ผู้จัดนิยมจัดในภาคอื่นๆ เช่น ภาคกลางหรือภาคใต้มากกว่าภาคอีสาน หรือการจัดท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลก็มีการจัดนำเที่ยวเพื่อไปเยือนภาคอื่นๆ มากกว่า จะจัดไปเยือนภาคอีสานเมื่อพิจารณาทางด้านอุปทานทางการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งต่อไปนี้จะขอเรียกสั้นๆ ว่า ภาคอีสาน ก็พบว่ายังมีสิ่งที่เป็นจุดอ่อนอยู่บางประการ เช่น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตั้งอยู่ไกลกันมากทำให้ต้องใช้เวลามากในการเดินทางไปชมแต่ละแห่ง การขาดแคลนรถโดยสารสาธารณะ ที่จะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งก็เป็นปัญหาอีกประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว ประกอบกับบริษัททัวร์ในท้องถิ่นก็มีน้อย และยังขาดแคลนบุคลากร เช่น

* อาจารย์ประจำภาควิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ : Ph.D.(Sociology University of Queensland)

มักคู่เทศก์ที่มีคุณภาพมีน้อย ความไม่พร้อมในด้านการบริการนักท่องเที่ยว การขาดแคลนที่พักที่มีมาตรฐานสูงและที่สำคัญที่สุดคือภาคอีสานยังขาดเอกลักษณ์ของความเป็นอีสานทางด้านสถาปัตยกรรม แต่ละจังหวัดมีลักษณะคล้ายๆกัน แต่ภาคอีสานก็ยังมีจุดแข็งที่สามารถเป็นจุดขายสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดในแถบอีสานใต้ที่ติดกับชายแดนกัมพูชามีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรม มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอีสานใต้ที่จะดึงดูดความสนใจกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีแน่นอนที่สุดที่ภาคอีสาน จะไม่เป็นที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ เช่น นักท่องเที่ยวประเภทมหาชนที่เดินทางเป็นกลุ่ม หรือนักท่องเที่ยวที่ท่องเที่ยวเพื่อหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน จังหวัดในภาคอีสานจะไม่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่หลงใหลในหาดทรายและน้ำทะเลหรือ นักท่องเที่ยวที่ต้องการความสะดวกสบายเหมือนกับที่เขาได้รับในบ้านเมืองของเขาเอง จังหวัดในภาคอีสานยังไม่ใช่จังหวัดในอันดับแรกๆ ที่นักท่องเที่ยวที่เพิ่งมาเยือนประเทศไทยเป็นครั้งแรกเลือกที่จะไปเยือนและถ้าเป็นจริงดังที่กล่าวมานี้ นักท่องเที่ยวที่มาเยือนถิ่นอีสานเป็นใครกันบ้างคือสิ่งที่บทความนี้จะให้คำตอบ บทความนี้จะจำกัดเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเยือน 4 จังหวัดชายแดนไทยและกัมพูชาเท่านั้น ซึ่งได้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดบุรีรัมย์

สุรินทร์ ศรีสะเกษ และสระแก้ว ข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่กำลังท่องเที่ยวในจังหวัดทั้ง 4 ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2546 ถึงมกราคม 2547 จำนวน 403 คน โดยใช้แบบสอบถามซึ่งจัดทำขึ้นเป็น 4 ภาษา คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น

คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่ไปเยือน 4 จังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชาส่วนใหญ่หรือประมาณ 3 ใน 4 ของนักท่องเที่ยวทั้งหมดจะเป็นนักท่องเที่ยวจากชาติตะวันตกซึ่งได้แก่นักท่องเที่ยวชาวยุโรป อเมริกันและจากกลุ่มโอเชียเนีย ที่เหลืออีกประมาณ 1 ใน 4 เป็นนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นและเอเชียชาติอื่นๆ นักท่องเที่ยวเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 25-34 ปี (ร้อยละ 46) รองลงมาอยู่ในกลุ่มอายุ 18-24 ปี และ 35-44 ปี ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 65 มีการศึกษาดั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป เมื่อพิจารณาทางด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอีสานได้ในจังหวัดชายแดนทั้ง 4 พบว่าส่วนใหญ่หรือกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้ที่มีอาชีพที่จัดว่าอยู่ในสภาพทางสังคมระดับสูง คือ เป็นนักวิชาชีพ เช่น แพทย์ นักกฎหมาย วิศวกร อาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้ประกอบการ รองลงมาจะเป็นกลุ่มนักศึกษา และแม่บ้าน กลุ่มอาชีพที่พบน้อยที่สุดคือผู้ที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และกลุ่มผู้ใช้แรงงานหรือช่างฝีมือ ส่วนใหญ่

หรือร้อยละ 57 จะมีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 1501 เหรียญสหรัฐ หรือกว่า 6 หมื่นบาทขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีสภาพโสด กว่าร้อยละ 80 เดินทางโดยวางแผนและจัดการเดินทางด้วยตัวเอง ส่วนที่เหลือ(ร้อยละ 18) เดินทางเป็นหมู่คณะในลักษณะของแพ็คเกจทัวร์ ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่เคยมาเยือนประเทศไทยมาก่อนแล้ว หรือที่เรียกว่า นักท่องเที่ยวประเภทรีพิตเตอร์ โดยได้พบว่าร้อยละ 60 มาเยือนประเทศไทยเป็นครั้งที่ 2 หรือมากกว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จากการสังเกตพบว่าเป็นนักเดินทางประเภทแบกเป้หรือ Backpacker สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติที่จะมาเยือนถิ่นอีสานได้ มักที่จะเป็นผู้ที่เคยมาเที่ยวในประเทศไทยมาก่อนแล้วและในการมาครั้งแรกๆ ก็จะไปเยือนจังหวัดที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักท่องเที่ยวก่อน เช่น จังหวัดทางภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออก และในการกลับมาเยือนครั้งที่ 2 ก็จะเริ่มหันมาสำรวจจังหวัดทางภาคอีสานได้นักท่องเที่ยวประเภทรีพิตเตอร์มักจะพักอยู่ในประเทศที่กลับไปเยือนซ้ำใหม่เป็นระยะเวลาที่นานขึ้นดังจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63) จะพักอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ 15 วันขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2539) ที่พบว่านักท่องเที่ยวประเภทรีพิตเตอร์มักจะนิยมเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเองและมีแนวโน้มที่จะท่องเที่ยวในสถานที่น้อยแห่งเป็นเวลานานๆ มากกว่านักท่องเที่ยวทั่วไปที่เดินทางด้วยแพ็คเกจทัวร์ นักท่องเที่ยวแบบรีพิต

เตอร์มักต้องการที่จะแสวงหาประสบการณ์เชิงคุณภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นการพำนักอยู่ในสถานที่หนึ่งเป็นเวลานานเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบรรลุจุดประสงค์ดังกล่าว

ข้อเท็จจริงที่ได้พบอีกประการหนึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ก็คือ ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวประเภทแบกเป้หรือแบ็คแพ็คเกจอร์คนส่วนใหญ่มักจะมีภาพของนักท่องเที่ยวประเภทนี้ว่าเป็นกลุ่มที่นำรังเกียจ หรือเป็นนักท่องเที่ยวชั้นเลว แต่จากข้อมูลที่ได้รับทำให้เห็นว่าโดยเนื้อแท้แล้วการใช้ไปทำให้เกิดความคล่องตัวในการเดินทางที่สมบุกสมบัน เป้าสหายหลังเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวอายุระหว่าง 25-34 ปี หรือต่ำกว่าซึ่งประกอบขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางในแถบนี้ นักท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษาดีคือ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป และมีอาชีพที่อยู่ในสถานภาพทางสังคมระดับสูง นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะเป็นกลุ่มที่เดินทางท่องเที่ยวเพราะมีความสนใจเป็นพิเศษในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมและประเพณีของคนในท้องถิ่นที่ไปเยือนและไม่ต้องการความหรูหราฟุ่มเฟือย ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่มีในท้องถิ่น จึงเป็นนักท่องเที่ยวที่ไม่น่าจะทำให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสังคมที่นักท่องเที่ยวเหล่านี้เข้าไปเยือน

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวใน 4 จังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา

ในจังหวัดสระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ซึ่งทุกจังหวัดมีชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวมากมายเหมาะแก่การท่องเที่ยวเพื่อชมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเพื่อชมธรรมชาติในแต่ละจังหวัดมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพดังต่อไปนี้

จังหวัดสระแก้ว

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้แก่ อุทยานแห่งชาติปางสีดา ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศของอุทยานเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำตกหลายแห่ง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แก่ ปราสาทสด๊กก๊อกธม ตำบลโคกสูง ปราสาทแห่งนี้เคยเป็นศาสนสถานที่พระเจ้าอู่ไทยยัตติธรรมันที่ 2 สถาปนาขึ้นโดยส่งช่วงหลวงเข้ามาทำการก่อสร้างใน ปี พ.ศ.1595 หรือเมื่อกว่า 950 ปีมาแล้ว เพื่ออุทิศถวายพระราชครูที่ทรงนามว่าศรีเชนทรวรมัน

แหล่งซื้อของที่ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ เป็นตลาดชายแดนขนาดใหญ่ มีสินค้าราคาถูกนานาชนิดทั้งของไทย เขมร เวียดนาม จีน วางขายให้กับประชาชน เป็นตลาดที่ทำรายได้เข้าประเทศที่ใหญ่ที่สุด

จังหวัดบุรีรัมย์

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดคือ ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ปราสาทแห่งนี้ตั้งอยู่บนยอด

เขาพนมรุ้งสูงกว่าระดับน้ำทะเล 1320 ฟุต ภูเขาแห่งนี้เป็นภูเขาไฟเก่าที่ดับแล้ว ปราสาทแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 17 โดยหิรัญยทามถวายแด่เจ้าชายนเรนทราทิตย์ ผู้เป็นบิดา ปราสาทหินแห่งนี้สร้างขึ้นตามความเชื่อในศาสนาฮินดู ตัวปราสาทประธานเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาล ปราสาทแห่งนี้มีภาพจำหลักที่สวยงามเกี่ยวกับการบรมราชาภิเษกของเจ้าชายนเรนทราทิตย์ ภาพศิวนาฏราช ภาพนารายณ์บรรทมสินธุ์ภาพที่แสดงถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น

ปราสาทเมืองด้าตั้งอยู่ที่เชิงเขาพนมรุ้ง สร้างขึ้นประมาณตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันกับปราสาทสด๊กก๊อกธม แต่สร้างก่อนปราสาทพนมรุ้งโดยไม่ปรากฏผู้สร้าง ลักษณะเด่นของปราสาทนี้คือปรางค์ 5 หลังเรียงกันเป็น 2 แถว อยู่บนฐานเดียวกัน จากลักษณะดังกล่าวสันนิษฐานว่าปรางค์ประธานหมายถึงเขาพระสุเมรุศูนย์กลางของจักรวาลถูกล้อมรอบด้วยมหาสมุทรทั้ง 4 ซึ่งแทนด้วยสระน้ำทั้ง 4 สระนั้น ที่มุมของสระน้ำทั้ง 4 มีรูปนาคหัวโล้น 5 เศียรซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็น ศิลปะขอมแบบปาปวน ปราสาทเมืองด้ามีทับหลังซึ่งจำหลักเรื่องราวในศาสนาฮินดูที่สวยงามอยู่หลายอัน

จังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานของขอมอยู่หลายแห่งแต่ส่วนมากจะมีขนาดเล็ก เช่น ปราสาทศรีขรภูมิ ปราสาทหินบ้านพลวง

โบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเหมือน ปราสาท ภูมิโปน ปราสาทยายเหงา เป็นต้น

ปราสาทศรีขรภูมิเป็นโบราณสถาน ขนาดเล็กตั้งอยู่ในชุมชนโบราณ เป็นโบราณสถานขนาดเล็กสร้างขึ้นในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 17 แต่สร้างหลังปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทศรีขรภูมินี้น่าจะเคยเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดูมาก่อนเพราะมีภาพศิวนาฏราช จำหลักบน ทับหลังอันหนึ่งของปรางค์ประธาน นอกจากนี้ยังมีภาพนางอัปสรแบบนครวัด 2 องค์ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ซึ่งภาพนางอัปสรพบในประเทศไทยเฉพาะที่ปราสาทหินแห่งนี้ เท่านั้น

แหล่งท่องเที่ยวประเภทงานเทศกาลที่มีชื่อเสียงอย่างหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ คือ งาน ช้าง ซึ่งจัดขึ้นปีละหนึ่งครั้ง

หมู่บ้านช้างหรือหมู่บ้านตาลาง ตำบล กะโพ อำเภอลำทะเมนชัยเป็นหมู่บ้านชาวกูยเก่าแก่ ที่เลี้ยงช้างกันมาหลายร้อยปี

แหล่งซื้อของประเภทงานหัตถกรรม ได้แก่ หมู่บ้านเครื่องเงิน เขวาสินรินทร์ และ บ้านโชค

จังหวัดศรีสะเกษ

แหล่งท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในดินแดนกัมพูชา แต่สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวกจาก ฝั่งไทยคือ ปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งสร้างขึ้นในประมาณตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 16 ก่อนปราสาทสด๊กก๊อกธม และ ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทเขาพระวิหารสร้างในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เพื่อเป็น

เทวสถานในศาสนาฮินดู เป็นปราสาทที่สร้างบนเขาพระวิหารซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 500 เมตร ตามทางลาดขึ้นสู่ตัวปราสาทประธาน จะมีซุ้มประตูอยู่เป็นระยะๆ รวม 3 ซุ้ม ประตูระหว่างซุ้มจะมีทางเดินเชื่อมถึงกันโดยตลอด ภาพจำหลักที่สำคัญบนทับหลังของซุ้มประตูชั้นที่ 2 คือ ภาพการกวนเกษียรสมุทร หรือ การสร้างจักรวาล

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในตัว จังหวัดศรีสะเกษเองได้แก่ปราสาทสระกำแพงใหญ่ ปราสาทนี้จัดว่าเป็นประสาทหินที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดศรีสะเกษถ้าไม่นับปราสาทเขาพระวิหาร ปราสาทสระกำแพงใหญ่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.1583 เพื่อเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยของจังหวัดศรีสะเกษ คือ งานเทศกาลดอก ลำดวน ซึ่งจัดขึ้นในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ที่ 1 ของเดือนมีนาคมของทุกปี ณ บริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ซึ่งเป็นช่วงที่ดอกลำดวน กำลังบานจำนวนมากกว่า 50,000 ต้น ภายในงานจะประกอบด้วยกิจกรรมสาธิตศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน 4 เผ่า คือ เขมร ลาว ลาวเยอ การออกร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม การแสดงละครประกอบแสง เสียง ดำเนินการ สร้างเมือง การประชันดนตรีพื้นบ้านภายใต้ ดงลำดวน

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีน้ำตกหลายแห่งหนึ่งในบรรดาน้ำตกเหล่านี้คือ น้ำตก ลำโรงเกียรติ น้ำตกแห่งนี้เป็นน้ำตกขนาดกลางสูงประมาณ 8 เมตร

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวใน 4 จังหวัด ชายแดนไทย-กัมพูชา

แหล่งท่องเที่ยวที่ได้ระบุนามทั้งหมดก่อนหน้านี้ได้ถูกประเมินศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ดัชนีชี้วัดมาตรฐานและคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดขึ้น การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 13 แห่งปรากฏอยู่ในงานวิจัยของ ผศ.สุเทพ พันประสิทธิ์ และคณะ โดยแบ่งเกณฑ์การประเมินด้วยระดับคะแนน ดังต่อไปนี้

ระดับศักยภาพสูง มีค่าคะแนน 2.34-3.00 หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีขีดความสามารถสูงสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างชาติได้

ระดับศักยภาพปานกลาง มีค่าคะแนน 1.67-2.33 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพอที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักได้

ระดับศักยภาพต่ำ มีค่าคะแนน 0-1.66 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นได้เพียงแหล่งท่องเที่ยวเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 13 แห่งใน 4 จังหวัด แสดงอยู่ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวหลักใน 4 จังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา :
สระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

แหล่งท่องเที่ยว	ระดับศักยภาพ	ความหมาย
1. ปราสาทสด๊กก๊อกธม (สระแก้ว)	2.49	สูง
2. ปราสาทพนมรุ้ง (บุรีรัมย์)	3.00	สูง
3. ปราสาทเมืองต่ำ (บุรีรัมย์)	2.82	สูง
4. ปราสาทศรีขรภูมิ (สุรินทร์)	2.49	สูง
5. ปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ (ศรีสะเกษ)	2.72	สูง
6. ปราสาทเขาพระวิหาร (ศรีสะเกษ)	2.52	สูง
7. งานช้าง (สุรินทร์)	2.4	สูง
8. หมู่บ้านช้าง (สุรินทร์)	1.83	ปานกลาง
9. หมู่บ้านเครื่องเงิน เขวาสินรินทร์ (สุรินทร์)	2.36	สูง
10. หมู่บ้านจักสานบ้านบุทุม (สุรินทร์)	2.38	สูง
11. งานเทศกาลดอกล่ำควน (ศรีสะเกษ)	1.94	ปานกลาง
12. น้ำตกสำโรงเกียรติ (ศรีสะเกษ)	2.18	ปานกลาง

ระดับความสนใจที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในเขต 4 จังหวัด

การวัดระดับความสนใจในแหล่งท่องเที่ยววัดด้วย Likert Scale ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 13 ข้อ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 13 แห่ง ใน 4 จังหวัดโดยแบ่งระดับความสนใจที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็น 5 อันดับ ตั้งแต่สนใจมาก จนถึงสนใจน้อยมาก เมื่อนำคำตอบทั้งหมดมาวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือ พบว่าค่า Alpha เท่ากับ 0.924 แสดงว่าสเกลที่ใช้วัดระดับความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 13 แห่งมีความน่าเชื่อถือในระดับที่ดี ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงระดับความสนใจที่นักท่องเที่ยวมีต่อสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

ปราสาทพนมรุ้ง

กว่าครึ่งหนึ่งของนักท่องเที่ยวทั้งหมดหรือประมาณร้อยละ 56 ของนักท่องเที่ยวสนใจปราสาทพนมรุ้งในระดับค่อนข้างมากจนถึงมาก แต่เมื่อพิจารณาจำแนกตามสัญชาติของนักท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวแต่ละสัญชาติมีความสนใจในปราสาทพนมรุ้งในระดับที่ที่แตกต่างกันกล่าวคือ นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจปราสาทพนมรุ้งนี้ ในระดับค่อนข้างมากจนถึงมาก ในระดับที่สูงกว่านักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส และโอเชียเนีย นอกจากนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นแล้ว นักท่องเที่ยวจากเยอรมันและจากชาติเอเชียอื่นๆ ก็มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจในระดับค่อนข้างมากจนถึงมาก ในอัตราส่วนร้อยละที่สูงรองลงมาจากชาวญี่ปุ่น นักท่องเที่ยวจากอังกฤษไม่ค่อยสนใจในสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ รายละเอียดแสดงอยู่ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความสนใจในปราสาทพนมรุ้ง จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจใน พนมรุ้ง	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมัน (%)
น้อย	9.3	22.0	15.3	36.6	15.9	20.0	13.3	22.7
ปานกลาง	11.6	26.0	25.4	32.4	33.3	36.0	13.3	4.5
มาก	79.1	32.0	59.3	31.0	50.8	44.0	73.3	72.7
จำนวน (คน)	86	50	59	71	63	25	15	22

ปราสาทเมืองต่ำ

นักท่องเที่ยวที่คิดว่าครึ่งเล็กน้อย หรือร้อยละ 52 สนใจปราสาทเมืองต่ำ ในระดับค่อนข้างมาก จนถึงมาก เมื่อเทียบกับปราสาทพนมรุ้ง แล้วนักท่องเที่ยวให้ความสนใจในปราสาทพนมรุ้งมากกว่าปราสาทเมืองต่ำเช่นเดียวกับปราสาทพนมรุ้ง นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจปราสาทเมืองต่ำในระดับค่อนข้างมากจนถึงมากคิดเป็นร้อยละ 75 นักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ ที่สนใจปราสาทเมืองต่ำในอัตราส่วนร้อยละที่

สูงรองลงมาจากชาวญี่ปุ่นคือ นักท่องเที่ยวจากชาติเอเชียอื่นๆ และจากเยอรมัน ซึ่งมีผู้ที่สนใจปราสาทพนมรุ้ง ระดับค่อนข้างมากจนถึงมาก คิดเป็นร้อยละ 67 และ 62 ตามลำดับ นอกจากนั้นให้ความสนใจในปราสาทเมืองต่ำ คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละที่ต่ำกว่าร้อยละ 50 นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจค่อนข้างน้อยไปจนถึงน้อย คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละที่สูงกว่าชาติอื่นๆ รายละเอียดอยู่ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับความสนใจในปราสาทเมืองต่ำ จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจใน เมืองต่ำ	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมัน (%)
น้อย	11.6	26.0	18.6	32.4	21.0	24.0	20.0	27.3
ปานกลาง	12.8	28.0	33.9	32.4	32.3	32.0	13.3	9.1
มาก	75.6	46.0	47.5	35.2	46.8	44.0	66.7	63.6
จำนวน (คน)	86	50	59	71	63	25	15	22

งานช้างจังหวัดสุรินทร์

นักท่องเที่ยวประมาณ 3 ใน 4 ให้ความสนใจงานช้างที่จังหวัดสุรินทร์ ในระดับค่อนข้างมากจนถึงมาก เมื่อพิจารณาจำแนกตามสัญชาติพบว่า นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น และนักท่องเที่ยวจากโอเชียเนีย มีสัดส่วน ผู้ที่ให้ความสนใจงานช้างในระดับค่อนข้างมากจนถึงมากในระดับที่สูงกว่านักท่องเที่ยวจาก

ชาติอื่นๆ คือ ร้อยละ 75 รองลงมาคือ นักท่องเที่ยวจากชาติเอเชียอื่นๆ และนักท่องเที่ยวจากเยอรมันที่มีผู้ที่สนใจงานช้างในระดับค่อนข้างมากจนถึงมาก ในอัตราส่วนร้อยละที่ค่อนข้างสูงคือ ประมาณร้อยละ 73 ส่วนนักท่องเที่ยวชาติที่มีผู้สนใจในระดับค่อนข้างมากจนถึงมากประมาณเกินร้อยละ 50 เล็กน้อย

คือ นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ และชาวฝรั่งเศส ชาวญี่ปุ่น และชาวโอเชียเนีย รองลงมาเป็นส่วนชาวอเมริกันที่ค่อนข้างจะสนใจงานช่างมีชาวเอเชียชาติอื่นๆ และชาวเยอรมัน รายอยู่ร้อยละ 63 แสดงว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่ละเอียดอยู่ในตารางที่ 4

ค่อนข้างจะสนใจงานช่างจะเป็นนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4 ระดับความสนใจในงานช่างจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจในงานช่าง	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมัน (%)
น้อย	14.0	16.0	23.7	23.9	12.7	24.0	13.3	18.2
ปานกลาง	10.5	26.0	13.6	21.1	11.1	24.0	13.3	9.1
มาก	75.6	58.0	62.7	54.9	76.2	52.0	73.3	72.7
จำนวน (คน)	86	50	59	71	63	25	15	22

หมู่บ้านช่างจังหวัดสุรินทร์

หมู่บ้านช่างจังหวัดสุรินทร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ในภาพรวมได้รับความสนใจไม่มากนักเมื่อเทียบกับสถานที่ท่องเที่ยว 3 แห่งแรก ดังจะเห็นได้จากอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่มีความสนใจในระดับค่อนข้างมากจนถึงมาก รวมกับคิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 47 เท่านั้น นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่นิยมแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง เมืองดำงานช่างที่สุรินทร์ ในอัตราส่วนร้อยละที่ค่อนข้างสูง แต่มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจในหมู่บ้านช่างที่ต่ำกว่าสถานที่ท่องเที่ยวอื่นคือ

มีเพียงประมาณร้อยละ 63 นักท่องเที่ยวจากชาติเอเชียอื่นๆ มีผู้ที่สนใจค่อนข้างมากจนถึงมาก ในอัตราส่วนร้อยละประมาณ 60 ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่สูง รองลงมาจากชาวญี่ปุ่นสำหรับชาวเยอรมันที่เคยสนใจปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองดำ และงานช่างในอัตราส่วนร้อยละที่ค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับชาติอื่นกลับเป็นชาติที่สนใจหมู่บ้านช่างน้อยที่สุดสรุปได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ค่อยได้รับความนิยมนัก รายละเอียดอยู่ในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ระดับความสนใจในหมู่บ้านข้างจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจใน งานข้าง	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมันนี (%)
น้อย	45.9	60.0	39.0	49.3	39.7	62.5	33.3	72.7
ปานกลาง	21.2	12.0	30.5	29.6	33.3	16.7	13.3	18.2
มาก	32.9	28.0	30.5	21.1	27.0	20.8	53.3	9.1
จำนวน (คน)	85	50	59	71	63	24	15	22

หมู่บ้านทำเครื่องเงินจังหวัดสุรินทร์

หมู่บ้านทำเครื่องเงินเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมน้อยเมื่อเทียบกับสถานที่อื่นๆ ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ เพราะมีผู้ที่ระบุว่าสนใจน้อย และค่อนข้างน้อย รวมกันถึงประมาณร้อยละ 48 และมีผู้ที่สนใจค่อนข้างมากจนถึงมาก เพียงประมาณร้อยละ 28 เท่านั้น ทั้งนี้มีแต่นักท่องเที่ยวจากเอเชียชาติอื่นๆ ที่ตอบว่าสนใจค่อนข้างมาก

จนถึงมาก อยู่ถึงร้อยละ 53 โดยประมาณชาติอื่นๆเกือบทุกชาติมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจน้อยถึงน้อยมาก คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละที่สูง เช่น ชาวญี่ปุ่นที่ตอบว่าสนใจน้อย มีร้อยละ 21 ชาวฝรั่งเศส ร้อยละ 36 และชาวอังกฤษ ร้อยละ 29 ที่ตอบว่าสนใจน้อย จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก รายละเอียดอยู่ในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ระดับความสนใจในหมู่บ้านทำเครื่องเงิน จ.สุรินทร์ จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจใน หมู่บ้านเครื่องเงิน	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมันนี (%)
น้อย	45.9	60.0	39.0	49.3	39.7	62.5	33.3	72.7
ปานกลาง	21.2	12.0	30.5	29.6	33.3	16.7	13.3	18.2
มาก	32.9	28.0	30.5	21.1	27.0	20.8	53.3	9.1
จำนวน (คน)	85	50	59	71	63	24	15	22

หมู่บ้านเครื่องหวายจังหวัดสุรินทร์

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่สนใจหมู่บ้านเครื่องหวาย ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมในระดับปานกลางไปจนถึงระดับน้อยและเมื่อพิจารณาจำแนกตามเชื้อชาติก็พบว่าระดับความสนใจก็ไม่แตกต่างกันทุกชาติ มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่

ความสนใจหมู่บ้านเครื่องหวาย ให้ระดับค่อนข้างน้อยไปจนถึงน้อย ในระดับที่ค่อนข้างสูง กล่าวประมาณร้อยละ 50 หรือสูงกว่าตอบว่าสนใจที่จะไปชมค่อนข้างน้อยหรือน้อย รายละเอียดอยู่ในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ระดับความสนใจในหมู่บ้านทำเครื่องหวายจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจในหมู่บ้านเครื่องหวาย	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมัน (%)
น้อย	49.4	48.0	54.2	54.9	58.7	52.0	40.0	72.7
ปานกลาง	23.5	30.0	22.0	29.6	20.6	32.0	20.0	13.6
มาก	27.1	22.0	23.7	15.5	20.6	16.0	40.0	13.6
จำนวน(คน)	85	50	59	71	63	25	15	22

ปราสาทศรีขรภูมิจังหวัดสุรินทร์

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่สนใจในปราสาทศรีขรภูมิในระดับปานกลาง อัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจในระดับค่อนข้างมากใกล้เคียงกับของผู้ที่สนใจในระดับค่อนข้างน้อย นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจในปราสาทนี้ ค่อนข้างจะสูงกว่านักท่องเที่ยวชาติอื่นกล่าวคือ ประมาณร้อยละ 49 นักท่องเที่ยวเอเชียชาติอื่นๆ มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจในปราสาทนี้มากรองลงมาจาก นักท่องเที่ยวญี่ปุ่น คือประมาณร้อยละ 40 สำหรับชาวยุโรปนั้นส่วนใหญ่จะสนใจปราสาทศรีขรภูมิในระดับ

ปานกลาง ในบรรดาชาวยุโรปทั้งหลายนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจน้อยอยู่สูงกว่าชาติอื่นๆ กล่าวคือมีผู้ที่ตอบว่าสนใจค่อนข้างน้อย และสนใจน้อยรวมกันแล้วสูงถึงร้อยละ 48 นักท่องเที่ยวชาวเยอรมัน ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยสนใจปราสาทนี้เช่นกันคือ มีผู้ที่ตอบว่าสนใจน้อยและค่อนข้างน้อย รวมกันถึงร้อยละ 45 สรุปได้ว่าปราสาทนี้พอจะเป็นที่นิยมอยู่บ้างในหมู่นักท่องเที่ยวญี่ปุ่น แต่ก็ไม่ถึงครึ่ง ส่วนชาวยุโรปส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจ

ตารางที่ 8 ระดับความสนใจในปราสาทศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจใน ปราสาทศรีขรภูมิ	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมัน (%)
น้อย	17.6	42.0	33.9	47.9	34.9	41.7	33.3	45.5
ปานกลาง	32.9	30.0	30.5	26.8	28.6	33.3	26.7	27.3
มาก	49.4	28.0	35.6	25.4	36.5	25.0	40.0	27.3
จำนวน (คน)	85	50	59	71	63	24	15	22

ปราสาทเขาพระวิหาร

ปราสาทหินบนหน้าผาแห่งนี้เดิมเป็นของไทยแต่ถูกศาลโลกตัดสินให้ตกเป็นของประเทศกัมพูชา เมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา ปราสาทหินขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนหน้าผาซึ่งทางขึ้นอยู่ในฝั่งไทยนับเป็นปราสาทหินที่ใหญ่ที่สุดที่ติดชายแดนไทยกัมพูชา ประมาณร้อยละ 53 ของนักท่องเที่ยวมีความสนใจในปราสาทแห่งนี้ค่อนข้างมากไปจนถึงมาก นักท่องเที่ยวจากทวีปยุโรปเกือบทุกชาติ มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ให้ความสนใจ

ปราสาทแห่งนี้ค่อนข้างจะสูง โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวเยอรมัน มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจค่อนข้างมากไปจนถึงมาก อยู่สูงถึงร้อยละ 72 ชาวญี่ปุ่นก็สนใจปราสาทแห่งนี้ในอัตราส่วน ร้อยละที่สูง รองลงมาจากชาวเยอรมันคือ ประมาณร้อยละ 71 ชาวยุโรปชาติอื่นก็มีอัตราส่วนร้อยละของผู้สนใจถึงร้อยละ 60 แต่ชาวอังกฤษมีผู้ไม่สนใจ อยู่ในอัตราส่วนร้อยละที่สูงกว่าชาติอื่นๆ คือประมาณร้อยละ 38 รายละเอียดแสดงอยู่ในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ระดับความสนใจในปราสาทเขาพระวิหาร จำแนกตามสัญชาติของนักท่องเที่ยว

ความสนใจใน ปราสาทเขาพระวิหาร	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมัน (%)
น้อย	15.1	34.0	28.8	38.0	19.0	24.0	13.3	27.3
ปานกลาง	14.0	22.0	23.7	25.4	30.2	16.0	26.7	0.0
มาก	70.9	44.0	47.5	36.6	50.8	60.0	60.0	72.7
จำนวน (คน)	86	50	59	71	63	25	15	22

ปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่

นักท่องเที่ยวโดยรวมมีแนวโน้มที่จะสนใจไปชมปราสาทหินวัดสระกำแพงใหญ่ในระดับค่อนข้างมากไปจนถึงมาก คิดเป็นร้อยละประมาณ 37 และอีกประมาณหนึ่งในสามสนใจในระดับปานกลาง นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจปราสาทหินแห่งนี้ในระดับมาก และค่อนข้างมากกว่ากันสูงกว่า นักท่องเที่ยวชาติตะวันตกส่วนมาก แต่ที่ไม่มากเท่าปราสาทพนมรุ้ง

เมืองต่ำและเขาพระวิหาร แต่ผู้ให้ความสนใจในระดับค่อนข้างมากพอๆ กับผู้ที่สนใจในปราสาทศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ นักท่องเที่ยวชาวเยอรมัน เป็นชาติตะวันตกเพียงชาติเดียวที่มีผู้สนใจในปราสาทแห่งนี้ในระดับค่อนข้างมากไปจนถึงมาก คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละที่สูงที่สุดคือ ร้อยละ 50 นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจปราสาทหินแห่งนี้ในระดับค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 10 ระดับความสนใจในปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ จำแนกตามสัญชาติของนักท่องเที่ยว

ความสนใจใน ปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมันนี (%)
น้อย	15.1	34.0	28.8	38.0	19.0	24.0	13.3	27.3
ปานกลาง	14.0	22.0	23.7	25.4	30.2	16.0	26.7	0.0
มาก	70.9	44.0	47.5	36.6	50.8	60.0	60.0	72.7
จำนวน (คน)	86	50	59	71	63	25	15	22

ปราสาทสด๊กก๊อกธม จังหวัดสระแก้ว

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะไปชมปราสาทหินแห่งนี้มากนัก ดังจะเห็นได้ว่าไม่ถึงหนึ่งในสามที่แสดงความสนใจในระดับค่อนข้างมาก ยกเว้นนักท่องเที่ยวจากประเทศแถบเอเชียและนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจค่อนข้างมากไปจนถึงมาก ถึงร้อยละ 46 และร้อยละ 40 ตามลำดับ นักท่องเที่ยวชาติอื่นๆ ส่วนใหญ่จะให้ความสนใจปราสาทขอม

แห่งนี้ในระดับค่อนข้างน้อยไปจนถึงน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษและนักท่องเที่ยวชาวยุโรปชาติอื่นๆ ซึ่งมีผู้ที่ระบุว่ามีความสนใจในระดับค่อนข้างน้อยไปจนถึงน้อย สูงถึงกว่าร้อยละ 50

ตารางที่ 11 ระดับความสนใจในปราสาทสติกก๊อกรม จำแนกตามสัญชาติ

ความสนใจใน ปราสาทสติกก๊อกรม	สัญชาติ							
	ญี่ปุ่น (%)	ฝรั่งเศส (%)	สหรัฐ (%)	อังกฤษ (%)	โอเชียเนีย (%)	ยุโรปอื่นๆ (%)	เอเชียอื่นๆ (%)	เยอรมันนี (%)
น้อย	29.1	36.0	36.2	52.1	31.7	54.2	26.7	40.9
ปานกลาง	31.4	36.0	48.3	28.2	42.9	25.0	26.7	31.8
มาก	39.5	28.0	15.5	19.7	25.4	20.8	46.7	27.3
จำนวน (คน)	86	50	58	71	63	24	15	22

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยระดับความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 13 แห่ง

แหล่งท่องเที่ยว	จำนวนคน	สนใจน้อย	สนใจมาก	ค่าเฉลี่ย	S.D.
ปราสาทพนมรุ้ง	399	1	5	3.45	1.288
ปราสาทเมืองต่ำ	398	1	5	3.30	1.265
งานช้างสุรินทร์	399	1	5	3.74	1.412
หมู่บ้านช้าง	399	1	5	3.12	1.497
หมู่บ้านเครื่องเงิน	397	1	5	2.60	1.315
หมู่บ้านเครื่องหอย	398	1	5	2.43	1.217
ปราสาทศรีขรภูมิ	397	1	5	2.84	1.291
ปราสาทเขาพระวิหาร	399	1	5	3.32	1.377
ปราสาทสระกำแพงใหญ่	399	1	5	3.00	1.312
เทศกาลดอกกล้าวน	397	1	5	2.76	1.335
น้ำตกสำโรงเกียรติ	397	1	5	2.78	1.301
ปราสาทสติกก๊อกรม	397	1	5	2.73	1.239
ปราสาทขอมอื่น ๆ	394	1	5	2.86	1.302

สเกลที่ใช้วัดระดับความสนใจแบ่งระดับความสนใจออกเป็น 5 ระดับ ระดับความสนใจน้อยมีค่าคะแนนเป็น 1 ระดับความสนใจค่อนข้างน้อยมีค่าคะแนนเป็น 2 ระดับความสนใจปานกลางเท่ากับ 3 ระดับความสนใจค่อนข้างมากเท่ากับ 4 ความสนใจมากเท่ากับ 5

จากผลการวิเคราะห์ที่แสดงอยู่ในตารางที่ 5-16 แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวให้ความสนใจปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ งานช้างสุรินทร์ หมู่บ้านช้าง ปราสาทเขาพระวิหาร ในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางมาก สถานที่ที่นักท่องเที่ยวสนใจเพียงปานกลางได้แก่

ปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ ส่วนสถานที่ที่มีผู้สนใจน้อยได้แก่ หมู่บ้านเครื่องเงิน หมู่บ้านเครื่องหวาย งานเทศกาลดอกคำดวน น้ำตกสำโรงเกียรติ ปราสาทสศีกอกรกกรรมและปราสาทขอมอื่นๆใกล้ชายแดนไทย-กัมพูชา

เมื่อนำตัวแปรทั้ง 13 มาหาค่าสหสัมพันธ์พบว่านักท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมที่เดินทางไปยังจังหวัดชายแดนทั้ง 4 มี 3 พวกดังต่อไปนี้

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจปราสาทขอมที่กระจายอยู่ในจังหวัดทั้ง 4 ในกลุ่มนี้จะสนใจแต่เฉพาะปราสาทหินของขอม ผู้ที่สนใจปราสาทพนมรุ้งก็สนใจที่จะชมปราสาทเมืองต่ำด้วย โดยจะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.83 และจะสนใจปราสาทศรีขรภูมิ ปราสาทเขาพระวิหาร และปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ด้วย ค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.61 0.60 และ 0.63 ตามลำดับ คนที่สนใจปราสาทเขาพระวิหารก็จะสนใจปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ด้วยค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.72

2. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจที่จะชมงานช้างจังหวัดสุรินทร์ ก็จะสนใจที่จะไปชมหมู่บ้านช้างด้วยดังจะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรทั้ง 2 นี้ เท่ากับ 0.68 ผู้ที่สนใจวัฒนธรรมประเภทงานช้างมักจะไม่น่าจะสนใจที่จะชมปราสาทขอมเท่าใดนัก เช่น ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างผู้สนใจงานช้างกับผู้สนใจปราสาทเขาพนมรุ้งเท่ากับ 0.32 เป็นต้น

3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจในการทำเครื่องหวาย ถึงแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยว

สนใจแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภทนี้ไม่มาก แต่ก็มีนักท่องเที่ยวที่สนใจอยู่บ้างนักท่องเที่ยวที่สนใจชมการทำเครื่องเงินก็จะสนใจการทำเครื่องหวายเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากค่าสหสัมพันธ์ที่ 0.75

ความไม่สอดคล้องกันระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับความสนใจของนักท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาที่แสดงไว้ในตารางที่ 4 ถึงระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวใน 4 จังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา และตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยระดับความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 13 แห่ง จะเห็นถึงความไม่สอดคล้องกันระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว นั้น เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่ามีศักยภาพสูงแต่นักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยไม่ได้ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทเขาพระวิหาร งานช้าง หมู่บ้านเครื่องเงิน หมู่บ้านจักสาน ยกเว้นแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินว่ามีศักยภาพปานกลาง นักท่องเที่ยวก็จะให้ความสนใจในระดับที่น้อยเช่นเดียวกัน เช่น งานเทศกาลดอกคำดวน และน้ำตกสำโรงเกียรติ เป็นต้น

สาเหตุของความไม่สอดคล้องกันของศักยภาพที่แหล่งท่องเที่ยวมีกับระดับความสนใจของนักท่องเที่ยว น่าจะเนื่องมาจากผู้ทรงคุณวุฒิประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากมิติอันหลากหลาย

ในขณะที่นักท่องเที่ยวรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากเพียงบางมิติ เช่น ความสวยงาม ความใหญ่โต ความอลังการ หรือชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว และมิติในแง่ของเกียรติภูมิ หรือความภาคภูมิใจที่นักท่องเที่ยวจะได้รับภายหลังจากการเยือนเท่านั้น จึงสรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกประเมินว่ามีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงไม่ได้หมายความว่า จะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากเสมอไป ระดับความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวยังขึ้นอยู่กับเชื้อชาติของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นให้ความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวประเภทปราสาทหินต่างๆ มากกว่านักท่องเที่ยวชาวตะวันตก ส่วนงานแสดงช้างนั้นเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวในระดับสูงเกือบทุกชาติ จึงควรที่ผู้จัดจะให้ความสำคัญกับการจัดการในเรื่องของการจัดที่นั่งชม สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ห้องน้ำ ความสะอาด การซื้อบัตร การเดินทางเข้าสู่สถานที่ จัดแสดงให้เป็นมาตรฐานยิ่งขึ้น จังหวัดสุรินทร์น่าจะชูประเด็นเรื่องงานช้างเป็นจุดขาย เช่นเดียวกับกีฬาสู่วัวกระทิงของสเปนที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก

อิทธิพลของนครวัดต่อความสนใจในปราสาทหินต่างๆ ในประเทศไทย

ดังที่ได้แสดงให้เห็นแล้วว่านักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในโบราณสถานของขอมประเภทปราสาทหินจะมีความสนใจที่จะชมเฉพาะปราสาทหินและจะให้ความสนใจกับปราสาทหินที่ระบุชื่อ ในแบบสำรวจนี้ทุก

แห่ง จัดได้ว่ามีนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีความสนใจพิเศษในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้อยู่จริงๆ ในบรรดานักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้าไปท่องเที่ยวใน 4 จังหวัดที่ติดกับชายแดนกัมพูชา นอกจากนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของโบราณสถานของขอมโบราณในประเทศไทยแล้ว นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ยังมีความสนใจในโบราณสถานของขอมในประเทศกัมพูชาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนครวัดในจังหวัดเสียมเรียบของกัมพูชา ร้อยละ 38 ของนักท่องเที่ยวตอบว่าได้ไปเยือนนครวัดมาแล้วก่อนที่จะมาประเทศไทย อีกร้อยละ 33 ตอบว่ากำลังจะเดินทางไปนครวัดหลังออกจากประเทศไทย ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 29 ตอบว่ายังไม่มีแผนการที่จะเดินทางไป อาจกล่าวได้ว่านักท่องเที่ยวที่มาชมโบราณสถานขอมในประเทศไทยส่วนใหญ่อตั้งใจที่จะไปชมนครวัดในประเทศกัมพูชาด้วย ดังนั้นการที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานขอมในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ หรือปราสาทหินอื่นๆ คงจะต้องเชื่อมโยงกับการเยือนนครวัดเข้าไปด้วย ผู้จัดรายการนำเที่ยวอาจจัดรายการท่องเที่ยวเพื่อนำนักท่องเที่ยวไปชมปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทศรีขรภูมิ ปราสาทกำแพงใหญ่ และปราสาทเขาพระวิหาร ก่อนการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่ประเทศกัมพูชาผ่านทางช่องสง่างา จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อเดินทางเข้าสู่จังหวัดอัลลองเวงของกัมพูชาและเดินทางสู่จังหวัดเสียมเรียบต่อไป

การที่เราควรจะให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้ท่องเที่ยวโบราณสถานขอมได้แก่ปราสาทหินต่างๆ ในประเทศไทยก่อนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าหากนักท่องเที่ยวได้ไปชมนครวัดในประเทศกัมพูชาก่อน ความสนใจที่จะชมโบราณสถานขอมอื่นในประเทศไทยจะลดลงเพราะจะถูกความยิ่งใหญ่อลังการของนครวัดข่มรัศมีของโบราณสถานขอมในประเทศไทยให้ลดลงไปอย่างเห็นได้ชัด

ตารางที่ 13 ระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่จะไปชมปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ จำแนกตามระดับประสบการณ์การไปเยือนนครวัด

ระดับความสนใจ	ประสบการณ์เกี่ยวกับนครวัด					
	ไปนครวัดมาแล้ว		กำลังจะไปนครวัด		ยังไม่มีแผนไปนครวัด	
	สนใจพนมรุ้ง	สนใจเมืองต่ำ	สนใจพนมรุ้ง	สนใจเมืองต่ำ	สนใจพนมรุ้ง	สนใจเมืองต่ำ
น้อย	26.8	28.2	15.6	16.4	16.7	23.0
ปานกลาง	28.9	29.5	23.4	26.6	15.8	16.8
มาก	44.3	42.3	60.9	57.1	67.5	60.1
จำนวน	149	149	128	128	114	114

ตารางที่ 13 แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์การไปเยือนนครวัดมาก่อนที่จะมาชมปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ ส่งผลให้ระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่จะมาชมปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำลดลงเมื่อเริ่มพิจารณาในกลุ่มที่ยังไม่มีแผนที่จะไปนครวัด จะมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่สนใจจะไปชมปราสาทพนมรุ้งมีสูงถึงร้อยละ 67.5 เปรียบเทียบกับกลุ่มที่กำลังจะไปเยือนนครวัดระดับความสนใจในปราสาทพนมรุ้งในระดับมากลดลงมาเป็นร้อยละ 61 ส่วนกลุ่มที่ได้ไปเยือนนครวัดระดับความสนใจในปราสาทพนมรุ้งในระดับมากลดลงมาเป็นร้อยละ 61 ส่วนกลุ่มที่ได้ไปเยือนนครวัดมาแล้ว ผู้ที่มีความสนใจที่จะไปชมพนมรุ้งในระดับมาก

ลดลงมาเหลือเพียงร้อยละ 44.3 แนวโน้มดังกล่าวนี้สามารถจะเห็นได้ในกลุ่มที่สนใจจะไปชมปราสาทเมืองต่ำด้วยเช่นเดียวกัน

การที่นักท่องเที่ยวได้ไปเห็นความยิ่งใหญ่ของนครวัดมาก่อนที่จะมาชมโบราณสถานของในประเทศไทยจะทำให้ความสนใจที่จะเที่ยวชมโบราณสถานของในประเทศไทยอย่างเช่น ปราสาทพนมรุ้ง หรือปราสาทเมืองต่ำลดน้อยลง

ข้อเสนอแนะ

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนจังหวัดสระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวประเภทที่มาเยือนประเทศไทยเป็นครั้งที่ 2 หรือมากกว่า หรือที่

เรียกว่าเป็นนักท่องเที่ยวประเภทฟิตเตอร์ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะจัดการเดินทางด้วยตัวเองไม่เดินทางกับคณะทัวร์นักท่องเที่ยวเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีการศึกษาดี มีหน้าที่การงานดีและนิยมเดินทางในลักษณะสมบุกสมบัน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะอย่างหรือที่เราเรียกลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ว่าเป็น Special interest tourism นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นระยะเวลานานกว่า 15 วัน แต่ส่วนใหญ่จะใช้จ่ายต่อวัน ในขณะที่ท่องเที่ยวในจังหวัดทั้ง 4 ไม่เกิน 1,000 บาทต่อวัน

สามารถแบ่งกลุ่มความสนใจพิเศษได้ออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานของชมประเภทปราสาทหินต่างๆ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเป็นนักท่องเที่ยวเพื่อชมปราสาทหินเป็นหลัก อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่เดินทางมาเที่ยวเพราะสนใจการแสดงของช้างที่จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มนี้มีความสนใจช้างซึ่งจะรวมไปถึงการไปชมหมู่บ้านช้างด้วย กลุ่มที่ 3 คือกลุ่มที่สนใจงานหัตถกรรม กลุ่มนี้จะสนใจที่จะไปชมหมู่บ้านเครื่องเงิน และหมู่บ้านเครื่องหยาบ เชื่อว่าถ้าระบุแหล่งท่องเที่ยวชมงานหัตถกรรมประเภทอื่น เช่น การทอผ้าไหมน่าจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นจังหวัดที่มีสิ่งดึงดูดใจทั้ง 3 ประเภทนี้จะต้องปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท เพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นัก

ท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้มากขึ้นเพราะการประชาสัมพันธ์ในลักษณะของการบอกเล่าปากต่อปากเป็นวิธีการที่นักท่องเที่ยวมักจะใช้กันมากรองลงมาจากการหาข้อมูลจากการอ่านหนังสือ ดังนั้นการทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจและพึงพอใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานของชมควรรักษาสภาพความเป็นของแท้ดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด ควรมีป้ายสื่อความหมายตามสมควรและต้องให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม มักอุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความสามารถในการใช้ภาษาควรมีประจำ และมีจำนวนเพียงพอเพื่อนำชมโบราณสถานงานเทศกาลเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้งควรจัดให้เป็นงานที่ยิ่งใหญ่ประจำปีเพื่อให้ชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้เป็นที่รู้จักติดหูของนักท่องเที่ยวต่างชาติให้มากขึ้นเช่นเดียวกับปราสาทนครวัดในกัมพูชา

งานแสดงช้างที่จังหวัดสุรินทร์

งานแสดงช้างที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นงานแสดงที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุรินทร์ในระดับโลก เพราะได้จัดต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ พ.ศ.2503 จนถึงปัจจุบันก็นับเป็นเวลา 44 ปีแล้วเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจมากขึ้นทางจังหวัดน่าจะเพิ่มเวลาจัดแสดงให้มากขึ้นแทนที่จะจัดเพียงแค่ 2 วันเสาร์-อาทิตย์ กลางเดือนพฤศจิกายนอย่างที่เป็นอย่างอยู่ อาจจะขยายเวลาเป็น 1 สัปดาห์ จัดให้เป็นสัปดาห์

การแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ และในอนาคตอาจจะจัดให้มีการแสดงตลอดฤดูหนาวซึ่งเป็นฤดูที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพื่อให้มีผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในภาคอีสานเพิ่มมากขึ้นทำให้เป็นภาคที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อการมาเยือน ทางจังหวัดควรจะหาตลาดแสดงของช้างที่ถาวร ปรับปรุงอัมรินทร์หรือที่นั่งชมให้ได้มาตรฐานเช่น มีหลังคาคลุมกันแดด เพิ่มความสะดวกสบายแก่ผู้ชม มีห้องจัดนิทรรศการให้ความรู้แก่ผู้ชมเกี่ยวกับช้าง มีห้องขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว มีการ

ปรับปรุงเส้นทางเดินทางเข้าสู่ลานแสดงช้าง มีที่พักของช้างและควาน มีการเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้ซื้ออาหารเลี้ยงช้างอย่างเป็นระบบเพื่อป้องกันการนำช้างออกเร่ร่อนขอทานอยู่ทั่วเมืองสุรินทร์อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ประเทศเรามีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะอยู่แล้ว หากมีการจัดการที่เหมาะสมงานช้างก็จะมีชื่อเสียงไปทั่วโลกเหมือนกับที่ชาวโลกรู้จักการสู้วัวกระทิงที่สเปน หรือการแสดงของปลาโลมาในสวนน้ำหลายๆแห่งที่ทั่วโลกมีกัน

บรรณานุกรม

ฐกัฒ ศรีคำพร และคนอื่นๆ. (2546). ยุทธศาสตร์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์แบบ). นนทบุรี : โรงพิมพ์ พี.เอส.พรินท์.
สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์และดวงใจ ตั้งกิจวานิชย์. (2539). นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นกับโอกาสในการยกระดับการท่องเที่ยวไทย(รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
สมชาย เลียงพรพรรณ. (2544). การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา(รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
สุเทพ พันประสิทธิ์, เลิศพร ภาระสกุลและวันเพ็ญ พินเผือก. (2547). กลยุทธ์การจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดชายแดนไทยและกัมพูชา กรณีศึกษา : สระแก้ว บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ (รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์แบบ).

An action Plan for tourism development for I-san sub-region : Khon Kaen, Kalasin, Udorn Thani and Nongkhai provinces : executive summary. (2002).KhonKaen : Academic Service Center, Khon Kaen University and Tourism Authority of Thailand.

Khmer Cultural Route Stone Sanctuaries in Low Isan / Event Planning Division,Tourism Authority of Thailand. (2004). Bangkok : Event Planning Division, Tourism Authority of Thailand.